

A pénzelt mű(vészet)

VISSZHANG - LII. évfolyam 16. szám, 2008. április 18.

Annyi bizonyos, hogy Sasvári Edit, a Fővárosi Képtár igazgatóhelyettese, érintettként jegyzett írása (*Kinek árt és kinek biznisz?*, ÉS, 2008/14.) a kortárs művészettel foglalkozók jajkiáltásaként hangzik. Bárhogy próbálja is magát visszafogni Sasvári Edit, az az ötvenmilliós szerződés, amelyet az ő intézményét is (a fővárosi önkormányzattal karöltve) pénzügyi "rabságban" tartó, Hiller-vezette minisztérium a Kogarttal kötött, minden elfogadható határon túlmenőnek látszik, illetve: ésszerűtlennek, megalapozatlannak. S mint ilyen, joggal támadhatónak tűnik számára. Ennek egyik formája a publicisztikája, amelynek vannak nem túlságosan szép részei, amelyben a Kogartot és annak alapítóját kívánja a kelleténél is kedvezőtlenebb színben feltüntetni.

Nem tisztem Kovács Gábort megvédeni, nem is szándékom. Sem gyűjteménye létrehozása módját, sem annak összetételét nem tartom üdvöztetőnek vagy éppen egyedül követendőnek, de ezzel együtt: elvetendőnek sem. Megértem a "nagy étvágyat", a külföldi példák által is ihletett kultúrateremtő (és egyben társadalmi beágyazottságot, kapcsolatteremtést elősegítő, tehát üzletileg sem utolsó) tettet. Ha nem kifogásoljuk a Saatchi&Saatchi-kollekciót, akkor a Kogartot sem. Ez nem azt jelenti, hogy ne kritizáljuk. Tegyük azt nyugodtan, de elismerve létét és sajátos, éppen most formálódó funkcióját.

Sasvári írásának legszebb és legtisztább, ha szabad ezt mondanom: legihletettebb pillanata az, amikor felteszi a korántsem költői, bár kissé (ál)naiv kérdést: "...a megmerevedett gazdasági struktúrában vergődő múzeumok számára vajon mikor nyílik meg a piacosodás lehetősége?"

Kérdésére rögvest kérdéssel válaszolhatunk: a múzeumnak piacra kell lépnie egyáltalán? S ha igen, melyikre? Mert más piac az, amelyiken a kulturális intézmények versengenek a nézőkért és támogatókért, és megint más piac az (még ha az előbbivel óhatatlanul össze is ér), amelyiken a műalkotások megszerzéséért folyik az öldöklő verseny.

Ez utóbbiban a múzeumok egyértelműen vesztesre állnak. Nincsenek versenyben a szabadpiacon a kortárs művek vásárlásakor. Az árveréseken a magán- és intézményi befektetők viszik a legújabb termést, csillagászati magasságokba hajtva az árakat.

Sasvári is tudja, miközben kedvesen lekezelő módon tesz megjegyzéseket a kicsit későn ébredő privát műgyűjtésre, hogy a "késők" itthon kb. egymilliárd forintos aukciós piacot tartanak fenn: a tervezett-vállalt éves miniszteriális támogatás hússzorosát kitevő összeget fordítanak műtárgyvásárlásra. S a műtermi, galériabeli vagy egyéb helyeken történő vásárlások összegéről nem is tudunk szólni, lévén azok legfeljebb megbecsülhetőek. Ezzel a vásárlásra fordított pénztömeggel még az évi ötvenmillióval "feljavított" közgyűjteményi hálózat sem tudna érdemben versenyezni.

Marad tehát a szakmai tudás és a kulturális dominancia elvének felemlegetése, s a kortárs műalkotást is új aurával ellátó szent múzeumi tér előbbrevalósága mágiájának megidézése. Ki ne kívánná, hogy munkája bekerüljön a Nemzeti Galériába? Tudjuk a választ, még akkor is, ha mindenki tudja, hogy műve nagy eséllyel csak valamelyik raktárba kerül, s talán nem vizes helyre. Ez a helyzet itt és most. De nem a végleges és nem is a megváltoztathatatlan. Ahogyan a Ludwig, az Essl- vagy a Würth-gyűjtemény múzeumai (a szónak a XIX. századi s egyben XXI. századi értelmében is) referenciátérre változtak, úgy előbb vagy utóbb kitermelődik nálunk is majd egy igazi, a kortárs építészet által is szentesített térben működő kortárs (magán)múzeum.

Sasvári kérdése ("Építenek majd a gyűjteménynek egy méltó csarnokot? Egy párhuzamos kortárs múzeumot?") erre mutat és utal. Egyelőre még magabiztos hetykeséggel, bár én inkább némi félelmet olvasok ki belőle. Mert mi lesz, ha tényleg megépül ez a múzeum, ami nem lesz "párhuzamos", mert tudtommal nincsen magyar kortárs művészeti múzeum. Terek és a különböző tér- és időszelvényeket valamiféleképpen bemutató gyűjtemények vannak, múzeum azonban nincsen. Akkor lesz bajban a szakma. De jó baj lesz ez!

És ezzel már válaszoltunk is Sasvári kérdésére: a múzeumok a piacon vannak, piaci helyzetben tevékenykednek.

A modern és kortárs művészetet prezentáló kulturális intézmények közötti nagyon is eleven versenybe a magyar közgyűjtemények már rég beszálltak. Ha Sasvári szerint nincsenek ott, ennek a szubjektív érzésnek az lehet az eredője, hogy az intézmények nagyobb hányada egyszerűen képtelen volt leszakadni fenntartójáról és önfenntartását megújítani a hiányolt piaci körülmények között. Lehet, hogy egy ilyen manővert (amelyet az üzleti élet más területein privatizációnak neveznének) nem is élnék túl, felszámolódnának, eltűnnének. Ha védettek maradnak, s azért a legtöbb esetben ez a cél, már csak részben kitétek a piac hatásainak. Ilyenkor viszont nem tisztességes piacért kiáltani.

A múzeumok, a hazaiak - amelyek nem ugyanazt a működési modellt valósítják meg, mint mondjuk a Tate Modern (amelynek mindössze másfél millió fontos éves akvizíciós kerete az igazgató szerint szinte semmire sem elég), s nem is rendelkeznek olyan kollekcióval, mint akármelyik társuk Bécsben, Berlinben vagy akár Bázelen - vesztesékként vannak jelen itt is. A tér, amiben működnek, ugyanis nem lokális immár, hanem nemzetközi. Ha a műértő vagy egyszerű sznob jó és érdekes kiállítást, nagy múzeumi attrakciót akar nézni, akkor választhat: elmegy a Várba, vagy átugrik Bécsbe, kirándul Zürichbe vagy Londonba.

De most szűkítsük a teret Magyarországra. A Modern vagy Kogart (igen, még a szakmailag nem megfelelőnek minősített Kogart is) gyorsabbak, flexibilisebbek és vonzóbbak, mint az átlag magyar múzeum. Előbb rendeznek egy Cernus-kiállítást, mint a Magyar Nemzeti Galéria, hamarabb állítják ki a kortárs csemegéket, mint a Műcsarnok. Ha érdekes kortárs kiállításokat akar nézni itthon valaki, akkor nem a közgyűjteményekbe megy.

A múzeumok itthon (s hangsúlyozni kívánom: itthon!) egyszerűen nem vetélytársai a (részben) magánalapon szerveződött kiállítási intézményeknek (amelyekhez a kiállítási politikájuk miatt mindenképpen odasorolandóak az aukciósházak is). Ezt Sasvárinak is el kellene ismernie (noha, nyilván, a funkciók különbségét említené azonnal, s ebben most még igaza lenne). S ezen a helyzeten még évi ötvenmillió forint sem változtatna. A Kogarton számon kért koncepciótlanság pedig ugyanúgy jellemzi múzeumainkat is.

Vagy az Sasvári szerint jó idea, hogy a főváros tárgyi relikviái az ókortól a mai napig ugyanúgy a Fővárosi Képtárban kapjanak helyet, mint a kortárs művészeti törekvések? Vagy a középkori aranyművesek mestermunkái és a koncept art jelesei egy fedél alatt, a Magyar Nemzeti Galéria összes termeiben találkozzanak úgy, hogy egyiküknek sem jut igazán nagy tér? Ez lenne a XXI. századi múzeumi koncepció és stratégia? Mennyivel korszerűbb a titkos remekműveket feltaláló Kogart XIX. századi ideájánál ez? Semennyivel.

Ugyan hová tenné ilyen létfeltételek között Sasvári azokat a munkákat, amelyek akkor jöttek volna feltételezhetően létre, ha "...a jelentős állami támogatási összeget olyan művészet támogatására, létrejöttére lehetett volna fordítani, amely valóban megújítaná a magyar művészet értékrendjét"? A többi közé, a raktárakba? És mitől olyan biztos, hogy valóban megújítaná itt és most bárki is a magyar művészet korántsem elfogadott, bombabiztos, szakmailag rögzített (?) értékrendjét? Három éven belül? Csak mert lenne rá a szokotthoz képest "tengernyi" pénz? Ilyen direkt összefüggés lenne a jó, innovatív munka, a művészeti teljesítmény és annak finanszírozása között? Komolyan gondolja ezt Sasvári? Erősen bízom

benne, hogy nem.

Gyárfás Péter

kisgyűjtő